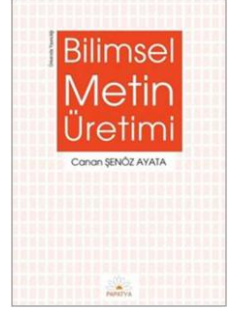

Şeyda Ozil

İstanbul Üniversitesi

E-posta: seydaozil@turk.net

Şenöz-Ayata, Canan (2014): *Bilimsel Metin Üretimi*, İstanbul: Papatya, 232 sayfa

Avrupa ülkelerinde 1970’li yıllarda ortaya çıkan metindilbilim çalışmalarının Türkiye’de 1990’lı yıllarda yaygınlaşmaya başladığını görüyoruz. Genel olarak yazılı ve sözlü metinleri ele alan metindilbilim araştırmaları kapsamında, bir gazete haberi ile bir köşe yazısı ya da bir yemek tarifi ile bir reklam metni birbirlerinden çok farklı yönler içerirler. Her birinin gerek içeriksel gerek kurgusal gerekse dilsel açılardan kendine özgü özellikleri vardır. Ayrıca bu özellikler her dilde aynı değildir. Bir yemek tarifi, bir mektup ya da bir bilimsel makale farklı dillerde ortak özellikler göstermekle birlikte, yazıldıkları dil ve kültür çerçevesinde değişik yönlere de sahiptirler. Örneğin farklı dillerde yazılan mektuplar genellikle hitap sözcükleriyle başlar ve veda sözcükleriyle biter. Ancak bu hitap ve veda biçimleri dillere ve kültürlere göre değişik olabilir. Aynı şekilde farklı dillerde kaleme alınan mektupların giriş ya da sonuç paragraflarının biçim ve içerik açısından birbirlerinden ayrılırlar. Gazete haberi, köşe yazısı, reklam ve daha pek çok metin türü üzerine eğilen metindilbilim çalışmaları, belli bir dildeki bir metin türünü ele alan araştırmalardan oluşabildiği gibi iki ya da daha fazla dili birlikte ele alan karşılaştırmalı çalışmaları da kapsar.

Metin türlerini ele alan bu çalışmalar kuramsal verilerin yanı sıra uygulama alanına da pek çok açıdan hizmet sunar. Metin türlerinin ortak ve farklı özelliklerinin öğretim alanına girmesi belli bir dilde düzgün ve anlaşılır metinler üretilmesini sağlar. Düzgün metinlerin üretilmesiyle de konuşucu ya da yazar söylemek istediği şeyi daha açık olarak ortaya koyar, okuyucunun da okuduğu ya da dinlediği metni alımlaması daha

kolay olur. Farklı dillerdeki metin türlerinin özelliklerini bilmek ve bunları uygulamaya geçirmek de dil ve kültürler arası anlaşmayı kolaylaştırır.

Burada yeni kitabını tanıtmayı amaçladığımız Canan Şenöz-Ayata da metin türü araştırmaları alanında tanınan bir dilbilimcidir. Almanca ve Türkçe üzerine yaptığı metin incelemeleriyle ülkemizde karşılaştırmalı metin araştırmaları alanında ilk çalışmaları başlatmıştır. Birinci kitabı olan *Almanca ve Türkçede Metin Türü olarak Yazın Eleştirisi* (2003) roman, öykü vb. gibi yazın kitaplarının eleştirileri üzerinde durur. Çalışmada, Türkçe ve Almanca yazın eleştirileri metindilbilimsel ölçütlerle çözümlenir ve elde edilen sonuçlar değerlendirilip karşılaştırılarak kültürlerarası bir araştırma gerçekleştirilir. Çözümlenen Türkçe eleştiriler Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* adlı yapıtı üzerinedir, Almanca eleştirilerse Sten Nadolny'nin *Selim oder Die Gabe der Rede* adlı romanına yöneliktir. Yapılan çözümlenme ve karşılaştırma sonuçları, Türkçede eleştiri yazılarının oldukça yetersiz olduğunu ileri süren görüşlerin doğru olmadığını ortaya koyduğu için de önem taşımaktadır. 2005 yılında çıkan *Metindilbilim ve Türkçe* adlı ikinci kitabındaysa, Türkiye'de metindilbilim konusunda kuramsal bilgiler temelinde yapılan çalışmaları inceler. Kitaplarının yanı sıra diğer yazılarında da haber, reklam, bilimsel metinler, makale özetleri vb. gibi çeşitli metin türleri üzerinde durur.

Şenöz-Ayata *Bilimsel Metin Üretimi* (2014) başlıklı yeni kitabında bu kez ayrıntılı olarak bilimsel metinleri ele alıyor. Çalışmasının amacının, bu metin türünün Almanca ve Türkçedeki ortak ve farklı özelliklerini ortaya çıkarmak ve genç araştırmacıların bilimsel metin üretimine katkıda bulunmak olduğunu söylüyor (S. 13). Kendisi de Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olan Şenöz-Ayata'yı bu çalışmaya yönelten öncelikli neden, lisansüstü düzeye gelmiş öğrencilerin gerek Almanca gerekse Türkçede bilimsel metin oluşturmakta güçlük çekmeleridir. Yine Şenöz-Ayata'nın saptamalarına göre üniversitelerde bilimsel metin yazma dersleri olmasına karşın çoğu üniversitede bu derslere gereken önem verilmemektedir (S. XI). Bu nedenle araştırmacı kitabında, bilimsel metin çalışmalarına hem kuramsal hem de uygulamalı olarak yaklaşıyor ve yaptığı incelemenin gerek Almanca gerekse Türkçe üretilecek bilimsel metinlerin belli özellikleri taşıyacak bir düzeye ulaşmalarına yardımcı olmayı istiyor. Bu amaçlarla hazırlanan araştırma dört bölümden oluşuyor. Kitabın ilk iki bölümünde kuramsal bilgiler son iki bölümünde ise uygulamalı çalışmalar yer alıyor.

Birinci bölümde, bilimsel metin türleri çeşitli yönleriyle tanıtılıyor ve yapılacak olan uygulamalı incelemenin kuramsal zemini hazırlanıyor. Kitabın ikinci bölümde bu kuramsal bilgiler temelinde yapılan bilimsel metin çalışmalarına yer veriliyor; bu kapsamda farklı dillerde yapılan incelemeler üzerinde duruluyor ve bu araştırmalarda ortaya konan disiplinler ve kültürler arası ortak ve farklı yönlerden söz ediliyor.

Kitabın üçüncü bölümünde uygulamalı çalışmalar yer alıyor. Dilbilim, edebiyatbilim, çeviribilim ile eğitim alanlarında yayımlanmış Almanca ve Türkçe makaleler çözümleniyor. Şenöz-Ayata çözümlenmeye geçmeden önce bilimsel metin araştırmalarında kullanılan yöntemlerden yararlanarak kendi incelemesi için ölçütlerini belirliyor. Ayrıntılı olarak ortaya koyduğu çözümleme modeli metin dışı ve metin içi ölçütlerden oluşuyor. Metin dışı ölçütler arasında yazarın kimliği, seçilen bilim alanı vb. gibi bir metnin oluşmasında etkili olan dış faktörler saptanıyor. Metin içi ölçütlerse makalenin başlığı, bölümleri, yazarın anlatım tutumu gibi özelliklerden oluşuyor. İnceleme ölçütleri belirlendikten sonra, seçilen bilim alanlarının her birinden Türkçe ve Almanca yazılmış iki makale ele alınıyor ve sekiz bilimsel metin, saptanan ölçütler doğrultusunda çözümleniyor ve her makale kendi içinde değerlendiriliyor. Bu makaleler ile ilgili sonuçlar, dördüncü bölümde karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarılıyor.

Bütün bu karşılaştırma ve değerlendirmeler sonucunda, Almanca ve Türkçe bilimsel makale yazımında üç ana faktörün etkili olduğu saptanıyor: bilimsel disiplin, içinde bulunulan dil ve kültür. Bu faktörler arasında bilimsel disiplin faktörünün diğerlerine göre daha etkili olduğu belirleniyor (S. 207). Yani belli bir disiplinde üretilen makaleler her iki dilde, o dillerde üretilen diğer bilimsel metinlere oranla daha çok ortaklık göstermektedir. Örneğin dilbilim alanında Almanca ve Türkçe metinlerin ortak özellikleri bu dillerin herhangi birinde dilbilim ve edebiyatbilim alanında üretilen çalışmalar ile olan ortaklıklarından daha fazladır. Kitaptaki verilerden yola çıkarak örnekeleyecek olursak, her iki dilde de bilimsel metinler evrensel bir özellik olan nesnellik ölçütüne sadık olarak üretilmişlerdir ve her dil kendi dilbilgisi araçlarıyla bunu dile getirmektedir. Ancak bir kültürel özellik olarak nitelendirilebilecek “biz” ve “ben” kullanımı açısından her iki dil arasında farklılık vardır. Türkçe makalelerde araştırmacılar kendilerine gönderme yaparken daha çok “biz” Almandaysa “ben” kullanımını tercih etmektedirler. Şenöz-Ayata elde ettiği bulguların ve saptamaların sayıca az olması nedeniyle tümü

kapsayıcı olmadığını belirtmekle birlikte uluslararası bilimsel metin çalışmalarının sonuçlarıyla örtüştüğünü söylüyor. Yazar kitabının sonunda önerilere de yer vermekte ve genç araştırmacıların bilimsel metin üretimi konusuna dikkatle eğilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece hem kendi dillerinde hem de yabancı dillerde düzgün bilimsel makaleler üretebilecek ve bilimsel olarak kendilerini daha iyi ortaya koyabileceklerdir. Yazar yaptığı araştırmaların Almanca ve Türkçe bilimsel metinleri kapsadığını ve karşılaştırmalı metin çalışmalarının diğer dillere yönelik olarak da geliştirilmesini önermektedir.

Şenöz-Ayata'nın bu kitabının hem kuramsal hem de uygulama açısından önemli bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Bilimsel metinlerin özelliklerinin saptanması bir yandan Türkçe metin türü araştırmalarına öte yandan uluslararası bilimsel metin türü incelemelerine katkıda bulunacak kuramsal çalışmalardır. Uygulama açısından bakıldığında ise kuramsal saptamalarla birlikte yapılan metin çözümlemeleri gerek lisans gerekse lisansüstü öğrencilerinin bilimsel metin üretimine yardımcı olacaktır. Özellikle ülkemizde yetersiz bir yazma öğretimiyle test sınavlarından geçerek üniversiteye gelen öğrenciler için kitabın değeri daha da artmaktadır. Şenöz-Ayata'nın *Bilimsel Metin Üretimi* adlı bu araştırması hem üniversitelerde bilimsel metin derslerinde kullanılabilir hem de öğrencilerin kendi çalışmalarında yararlanabilecekleri bir kitaptır.